

พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา
: คติความเชื่อและการละเล่น
CULTURAL DYNAMICS OF THE PEOPLE ALONG THE THAI-
CAMBODIAN BORDER: BELIEFS AND PLAYS

¹ธายายุส ขอเจริญ, ²พระครูโกศลศาสนวงศ์, ³พระธงชัย ขนดิธโรและ ⁴สุทัศน์ ประทุมแก้ว
¹Thayayut Khojaroen, ²Phrakru Kosolsasanawong, ³Phra Thongchai khantitharo
and ⁴Suthat Pratoomkaew

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Sisaket Buddhist College, Thailand

¹suthatpar.b@gmail.com

Received September 10,2020; Revised November 2, 2020; Accepted December 23,2020

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาประวัตินิรุกติศาสตร์และความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทาง วัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น (3) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนว ชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษจากเอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง การสนทนาจากกลุ่มเป้าหมาย นำผลสนทนาวิเคราะห์และเขียนรายงานการวิจัย ด้วยวิธีเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่าประวัตินิรุกติศาสตร์และความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา พิธีกรรมดังกล่าวมีคุณค่าต่อระบบ การดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม การช่วยเหลือคนที่สิ้นหวังจากการเจ็บป่วย ซึ่ง คุณค่าที่เกิดขึ้นล้วนมีผลกระทบต่อคนในพื้นที่ คือ 1. เกิดคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม 2. เกิด คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ 3. เกิดคุณค่าทางด้านการรักษาโรค 4. เกิดคุณค่าด้านสังคม ดังนั้น คุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ และการละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย- กัมพูชา จึงปรากฏเห็นได้ชัดเป็นรูปธรรมดังนี้ 1) ความกตัญญูกตเวทิตา 2) สามัคคีธรรม 3)

ความเสียสละ 4) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น ความเชื่อในพิธีกรรม “มะมัวต” ได้มีการสืบทอดต่อกันเรื่อยมาจากรุ่นสู่รุ่น และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนและสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี องค์ประกอบที่เกี่ยวกับความเชื่อนั้นประกอบด้วย แนวคิด พิธีกรรม และผู้ประกอบการพิธีกรรม เช่น ความเชื่อที่เกี่ยวกับผี วิญญาณ ความเชื่อที่เกี่ยวกับของรักษาโรค ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเข้าทรง “มะมัวต” จะมีการจัดพิธีกรรมและการติดต่อกับวิญญาณโดยผ่านร่างทรง คือ ครูผู้ประกอบการพิธีกรรม “มะมัวต” ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่นพิธีกรรม “มะมัวต” ประกอบด้วย 1. ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม 2. ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ 3. ความสัมพันธ์ทางด้านสังคม เป็นต้น

คำสำคัญ : พลวัตวัฒนธรรม, คติความเชื่อ, การละเล่น

Abstract

The objectives of this research were: (1) To study the historical values and the importance of beliefs and plays of the people along the Thai-Cambodian border; (2) To study the cultural relations of the people along the Thai-Cambodian border through the dimension of beliefs and plays; (3) To analyze the beliefs and plays and the relations building among the people along the Thai-Cambodian border. It is a qualitative research by studying relevant documents and research and by discussing with target groups. The results of the discussion were analyzed and written in the research report by using descriptive method. The study found that historical value and importance of beliefs and plays of the people along the Thai-Cambodian border played important roles in coexistence of the people in society and helped the hopeless to be recovered from illnesses. All the occurred values had affected the people in the area in the following aspects: 1. cultural values; 2. economic values; 3. therapeutic values; and 4. social values. Values and importance of beliefs and plays of the people along the Thai-Cambodian border could, thus, be concretely and explicitly seen as the followings: 1) gratitude; 2) harmony; 3) sacrifice; and 4) generosity etc. Cultural relations of the people along the Thai-Cambodian border had been through various dimensions of beliefs and plays. The belief in the ritual "Ma Muat" has been descended from generation to generation and has been changed according to the stages and conditions of economy, politics, and technology. The elements of belief consist of ritual

concepts and ritual practitioners such as beliefs in spirits, beliefs for healing illnesses, belief in medium of the "Ma Muat" by organizing rituals and communion with spirits through the mediums called "teachers". The cultural relations through the dimensions of beliefs and plays of "Ma Muat" rituals included: 1. cultural relations; 2. economic relations; and 3. social relations etc.

Keywords: Cultural Dynamics, Beliefs, Plays

บทนำ

สังคมไทยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน หลักรฐานต่างๆหลายอย่างในทางประวัติศาสตร์ชี้ชัดว่า ในอดีตมีชาวต่างชาติได้เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับไทยตลอดเวลาซึ่งในบรรดาชนชาติต่างๆ มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย กลุ่มชาวเขมร ส่วย และลาว เป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศเพื่อนบ้านและมีสัมพันธ์ไมตรีกับไทยมาเป็นเวลานาน จึงทำให้วัฒนธรรมและประเพณีหลายอย่างของชาติพันธุ์ได้เข้ามาอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จึงถูกผนวกและยอมรับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของคนในสังคม โดยต่างมีอัตลักษณ์แห่งความเป็นไทยและมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปตามบริบท สถานการณ์และเงื่อนไขต่างๆ ที่พวกเขาต้องเผชิญ ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เดิมของตนด้วย แต่ในทางตรงกันข้ามก็มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่ถูกหลอมรวมวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เดิมของตนให้เป็นรูปแบบเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงที่สังคมไทยเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ที่ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีได้กระจายเข้าสู่ทุกพื้นที่ของทุกภูมิภาคในประเทศไทย (ยศ สันตสมบัติ, 2551: 44-45) ผู้คนในท้องถิ่นเริ่มรับเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ทำให้วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นเดิมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปมีความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น โลกาภิวัตน์จึงนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทยและรวมถึงวิถีชีวิตของผู้คนในทุกมุมโลก ขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งการลงทุนของต่างชาติในการแสวงหาแหล่งลงทุนใหม่ๆ เพื่อกระจายฐานการผลิตและการบริโภคของผู้คนในต่างสังคมและต่างวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดการผสมผสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ในจังหวัดศรีสะเกษได้รับอารายธรรมมาจากประเทศลาว และประเทศกัมพูชา จังหวัด ศรีสะเกษ จึงเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม ที่เรียกว่า "วัฒนธรรมสี่เฒ่า" มีภาษาพูดถึง 4 ภาษา กล่าวคือ (1) เขมร (2) ส่วย (3) ลาว และ (4) เขอ คนส่วนมากจะอพยพมาจากฝั่งแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนจะแยกออกไปตั้งบ้านเมืองต่าง ๆ ในบริเวณลุ่มน้ำชี หรือลุ่มแม่น้ำมูล ดังนั้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ก็คือ การประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางศาสนาและประเพณีของชุมชนภาคอีสานที่ถือกันมาแต่อดีต จึงได้รับการสืบต่อกันมาไม่ขาดสาย โดยดำรงบทบาทสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมและศีลธรรมของคนในสังคม (ประสาธ อิศรปริดา และคณะ, 2518: 69) เพื่อ

ไม่ให้ชาวบ้านประพฤติในทางที่ผิดศีลธรรม และขึ้นไปสู่ความดีตามอุดมคติของบรรพชนชาว จังหวัดศรีสะเกษในอดีตที่ผ่านมา ปัจจุบัน มีบรรพบุรุษของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ร่วมกันก่อตั้งเป็น เมือง ชูขันธุ์ มีประวัติความเป็นมาและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ประกอบด้วย 4 ชนเผ่าดังนี้

1. ชาวگوی เป็นชนเผ่าที่ชอบความเป็นอิสระ และมีพัฒนาการของชนเผ่าอยู่เสมอ ชาวگوی ในจังหวัดศรีสะเกษ เชื่อว่าอพยพมาจากเมืองลาวและกัมพูชา ได้มาตั้งถิ่นฐานในแดนแถบนี้หลาย แห่งกระจัดกระจายกันไปแต่ที่จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนหนึ่งเข้าใจว่ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านเจียงอี ชนเผ่า กูย จะเรียกตนเองว่า กูย อาศัยอยู่กันหลายอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ ประเพณีของเผ่ากูย ส่วน มากจะปรับตัวให้เข้าไปกับท้องถิ่นอยู่อาศัย แต่จะยังคงมีอยู่บ้าง เช่น การเช่นบรรพบุรุษ พิธีไหว้ ศาลปะกำ หรือการเช่นไหว้ผีปะกำ การตั้งศาลผีบรรพบุรุษไว้ที่ห้องหรือศาล

2. ชนเผ่าเยอ จริงๆ แล้วก็คือชนเผ่ากูย หรือ กูย อีกกลุ่มหนึ่ง ที่มีจะได้ยินชนเผ่านี้พูด สร้อยต่อท้ายด้วยคำว่า “เยอ” เช่น จีอว-เยอ (มาเต้อ) หรือ “เยอๆ” หรือ จีอว-เยอ-นุ-เนียว-แซม ซาย-หมุไฮ” (เชิญครับพ่อแม่พี่น้องพวกเรา) ซึ่งก็คล้ายๆ ชาวไทยแถบจังหวัดระยอง และจันทบุรี ที่นิยมพูดสร้อยต่อท้ายว่า “อี” จึงทำให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์บางท่านได้นิยามคำว่า “เผ่าเยอ” ขึ้นมาเป็นอีกเผ่าหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ

3. ชนเผ่าลาวในจังหวัดศรีสะเกษ เชื่อว่าอพยพมาจากประเทศลาวในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ.2237 เกิดกบฏ ในนครเวียงจันทน์ ทำให้ชนเผ่าลาวแย่งอำนาจกันเองฝ่ายหนึ่งถึงลุ่มน้ำมูล และในปี พ.ศ.2321 พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพมาสมทบกับ ตากะจะ เจ้าเมืองชูขันธุ์ ไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้กวาดต้อนชนเผ่าลาวมาด้วย ชนเผ่าลาวมีอยู่ทั่วทุก พื้นที่ของจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนมากอาศัยอยู่ในพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดตั้งแต่อำเภอลือเสาะ ขึ้นไปสำหรับอำเภอชูขันธุ์ พบอาศัยอยู่มากในพื้นที่ของตำบลโสน ตำบลห้วยเหนือและตำบลตาอุด มีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายๆ กับประเพณีชนเผ่าลาวของชาวอีสานทั่วไป

4. ชนเผ่าเขมร ตามประวัติ เชื่อว่าดินแดนที่ตั้งของจังหวัดศรีสะเกษ ในปัจจุบันเป็นที่ อยู่ของขอมหรือชนเผ่าเขมรมาก่อน เมื่อ พ.ศ. 236 พระเจ้าอโศกมหาราชผู้ทรงปกครองประเทศ อินเดียในสมัยนั้นได้จัดคณะพระธรรมทูตออกเป็น 9 คณะโดยคณะที่ 8 มีพระโสณะและพระอุตต ระ เป็นหัวหน้ามาเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ ได้มาถึงอาณาจักรขอมโบราณซึ่ง เรียกว่า อาณาจักรฟูนัน มีอำนาจอยู่ในคาบสมุทรมอินโดจีนต่อมาไทยได้ขยายอิทธิพลมาครอบคลุม บริเวณแถบนี้ ชนเผ่าเขมรจึงถอยร่นไปอยู่ในดินแดนประเทศกัมพูชาปัจจุบัน และยังมีชนเผ่าเขมร อาศัยอยู่ในจังหวัดแถบอีสานทางตอนใต้ของจังหวัด ศรีสะเกษ ชนเผ่าเขมรจะเรียกตัวเองว่า “ขแมร์” อาศัยอยู่ในหลายอำเภอแทบทุกตำบล เผ่าเขมรมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เช่น ประเพณีเช่น ไหว้บรรพบุรุษของชนเผ่าเขมร ซึ่งเป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปีของ อำเภอชูขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบัน จังหวัดศรีสะเกษ ถูกวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นเข้ามามีอิทธิพล สังคมชนบทถูกเปลี่ยนเข้าสู่ยุคพัฒนาทางวัตถุอย่างฉับพลัน ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นถูก กลืนหายไป เยาวชนและคนรุ่นใหม่หลงใหลกระแสวัฒนธรรมภายนอก จนหลงลืมวัฒนธรรมอัน เป็นรากเหง้าของตัวเอง ประเพณีที่ยังปฏิบัติกลายเป็นเพียงเครื่องสนองความบันเทิงที่ฉาบฉวย กล่าวคือ (1) การปลูกฝังจิตสำนึกทางสังคมไม่ได้รับการยอมรับ (2) วัฒนธรรมถูกละเลย ทำให้ คุณธรรมและจริยธรรมของผู้คนลดน้อยลง (3) สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบัน ศาสนา สูญเสียบทบาทในการอบรมให้ความรู้และปลูกฝังศีลธรรม นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่ เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ค่านิยมที่ตึงตังและภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลย มีการสืบทอดน้อย ระบบคุณค่าของสังคมในเรื่องจิตสาธารณะความเอื้ออาทรและการช่วยเหลือกันเริ่มเสื่อมถอย เนื่องจากกิจกรรมประเพณีที่ดำเนินไปเพื่อส่วนรวมไม่ได้รับการเอาใจใส่ ซึ่งในที่สุดอาจนำมาสู่ ภาวะของการล่มสลายทางวัฒนธรรมที่บรรพชนใช้เวลาสั่งสมมายาวนานได้สิ้นสุดลงในที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของ ประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย- กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชน ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการ วิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาสภาพ เป็นขั้นตอนการศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้าน ความเชื่อการละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ได้กำหนดดังนี้ การศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกการร่างรูปแบบ ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่ม ตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposeful Selection) เป็นการเลือกแบบไม่มีโครงสร้างที่เคร่งครัด มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการที่ไม่ซับซ้อนเพื่อที่จะได้ตัวอย่างที่เหมาะสมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ สำหรับแนวคิด จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีลักษณะ เป็น “Information-rich case” คือมีข้อมูลให้ศึกษาในระดับลึกได้มากและสามารถสะท้อน ความเป็นจริงได้ดีที่สุด โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา จำนวน 20 คน

2. ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อและการละเล่น 2) ประวัตินคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จากการศึกษาพบว่า พิธีกรรมดังกล่าวมีคุณค่าต่อระบบการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม การช่วยเหลือคนที่สิ้นหวังจากการเจ็บป่วย ซึ่งคุณค่าที่เกิดขึ้นล้วนมีผลกระทบต่อคนในพื้นที่ เช่น 1. เกิดคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม 2. เกิดคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ 3. เกิดคุณค่าทางด้านการรักษาโรค 4. เกิดคุณค่าด้านสังคม ดังนั้นคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ และการละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จึงปรากฏเห็นได้ชัดเป็นรูปธรรมดังนี้ 1) ความกตัญญูกตเวทิต์ 2) สามัคคีธรรม 3) ความเสียสละ 4) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นประเด็นคำถาม ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

3. ขั้นตอนการนำเสนอ พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ได้กำหนดดังนี้ นำเสนอแบบการสนทนากลุ่ม ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม แบบสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขั้นตอนนี้ได้แก่ ผู้ร่วมประชุมกลุ่มสนทนาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สรุปและนำเสนอในเชิงพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อและการละเล่น คุณค่าทางจริยธรรมของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท นับว่าเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน เพราะสามารถสร้างความอบอุ่นและปลอดภัยแก่คนในหมู่บ้านได้ ในยามที่คนเราต้องการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดด้านร่างกาย ทางใจและความตาย อาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมต่างๆ สามารถช่วยให้ชาวบ้านได้หนีจากความเจ็บปวดทางใจได้ทางหนึ่ง กล่าวคือ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในยามที่มีปัญหาและไม่สามารถหาทางออกได้ จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนได้ทราบว่า คนในชุมชนมีความแตกต่างหลายด้านทั้งในแง่ความคิด ความเชื่อและสิ่งของที่บูชา แต่คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านต่างมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างเดียวกัน คือ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยดูแลรักษาตนเองและหมู่บ้าน ดังปรากฏว่ามีการบูชาศาลปู่ตาประจำหมู่บ้านร่วมกันในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี การเคารพต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน หรือการร่วมกันมาให้กำลังใจผู้ป่วยเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมการโละมะมีวัดในครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง การกระทำเช่นนี้สามารถสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านในชุมชนมีเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกัน ทั้งการยอมรับนับถือในสิ่งที่มีตัวตน เช่น พระสงฆ์ และในสิ่งที่ไม่ตัวตน เช่น ผี เทวดา ศาลปู่ตา (ตาจะเสระจะ) ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ไม่ว่าจะจะมีเหตุผลหรือไม่ก็ตาม แต่ถือได้ว่าพิธีกรรมการโละมะมีวัด สามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นที่ยอมรับกันในชุมชนเขมรได้เป็นอย่างดี

และจากความเชื่อความศรัทธาต่อสิ่งต่างๆ เหล่านั้น ชาวบ้านก็จะหาทางแสดงออกมาจนเกิดเป็นพิธีกรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อของตน เช่น ประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ประจำปี หรือประกอบพิธีกรรมการโงมมะมีวดในก่อนถึงฤดูการดำนา หรือในยามที่เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้สามารถเป็นเครื่องชี้บอกถึงความเชื่อของชาวบ้านได้โดยการส่งผ่านมาสู่พิธีกรรมการขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ตนอาจจะทำการลบหลู่ดูหมิ่นจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม รวมไปถึงการได้มีโอกาสตอบแทนโดยการเช่นไหว้ รวมทั้งการขอพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นช่วยประทานพรให้ตนเองและชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมการโงมมะมีวดจึงเป็นหนึ่งในสิ่งที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน อย่างน้อยการที่แม่ครุมะมีวด (เจ้าพิธี) และแม่มะมีวดคนอื่นๆ รับองค์มาประทับในร่าง ชาวบ้านก็รู้สึกอุ่นใจว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาคอยปกป้องคุ้มครอง ส่วนผู้ป่วยที่ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ รวมไปถึงญาติที่รู้สึกอุ่นใจที่พิธีกรรมดังกล่าว สามารถช่วยไขข้อข้องใจในอาการเจ็บป่วยได้ ทำให้ญาติและผู้ป่วยมีกำลังใจว่าอาการเจ็บป่วยจะดีขึ้น จึงนับว่าพิธีกรรมการ โงมมะมีวดได้แสดงบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จึงมีความสำคัญต่อการเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่า การประกอบพิธีกรรม “มะมีวด” หรือการประกอบพิธีกรรม “แซนโฎนตา” มีประโยชน์มากมายกับชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนพิธีการ ดังนี้

1. ผู้ร่วมพิธีกรรม อาจารย์ผู้ประกอบพิธี (อาจารย์ผู้เป็นร่างทรง ลูกศิษย์ของอาจารย์ผู้เป็นร่างทรง กลุ่มผู้ใช้บริการ ผู้ร่วมพิธี)
2. วัน เวลา ในการประกอบพิธีกรรม
3. สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม
4. ดนตรีในการประกอบพิธีกรรม และ
5. เครื่องประกอบที่ใช้ในพิธีกรรม

ความเชื่อพิธีกรรมในทรรศนะของพระพุทธศาสนานั้น พบว่า พิธีกรรมไม่ได้เป็นพิธีกรรมที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยตรง แต่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนที่นับถือผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ คุณค่าของพิธีกรรมนั้น พบว่า พิธีกรรมดังกล่าวมีคุณค่าต่อระบบการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม การช่วยเหลือคนที่สิ้นหวังจากการเจ็บป่วยและคุณค่าด้านวัฒนธรรม ประเพณีทำให้มีวัฒนธรรมในการรำรำ การร้องเพลง และการช่วยเหลือกันในยามเจ็บไข้ไม่สบาย ดังนั้น พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา:คติความเชื่อและการละเล่น จึงมีส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา เนื่องจากพระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์รู้จักการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา เป็นสิ่งสำคัญที่ประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาควรยึดปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างกับคนรุ่นหลัง

คุณค่าของพิธีกรรมทั้งสองที่ผู้วิจัยกล่าวมา ผลการวิเคราะห์พบว่า คุณค่าของพิธีกรรมประกอบด้วย

1. คุณค่าด้านปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นความเชื่อของคนในชุมชนเขมรที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคลที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับพิธีกรรม ซึ่งบุคคลที่ไม่เคยมี ประสบการณ์ในพิธีนี้อาจจะไม่เชื่อ เช่น เรื่องของการรักษาโรค การทำให้คนเจ็บไข้หายได้

2. คุณค่าในด้านสังคม ความเชื่อเรื่องมะมั่วต ทำให้คนในสังคมเชื่อสายเขมรมีความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อมีคนเจ็บไข้ไม่สบาย และเมื่อต้องททำพิธีก็มาช่วยกันในการจัดเตรียมสถานที่ เตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจกันและรักใคร่กันในชุมชน

3. คุณค่าด้านวัฒนธรรม พิธีกรรมมะมั่วตเป็นพิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดประเพณีอันดีงามแก่ชุมชน แสดงให้เห็นถึงความมีวัฒนธรรม มีความเจริญในด้านสติปัญญาเป็นมรดกตกทอดที่ควรค่าแก่การสืบทอดและอนุรักษ์แก่ชนรุ่นหลังสืบไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” สามารถนำมาอภิปรายผลตามประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. ประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา คุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาจากการศึกษา พบว่า ความเชื่อที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” ถือกำเนิดขึ้นจากความเชื่อของกลุ่มชาวบ้านที่ว่า ผู้ที่ตายไปแล้วจะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราชปกครองคนที่ทำบาปกรรมก็จะตกนรกบ้าง เป็นเปรตบ้าง ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นอันมาก อีกทั้งคนเฒ่าคนแก่มักบอกต่อๆ กันมาว่า วิญญาณของบรรพบุรุษจะยังคงวนเวียนคอยดูแลและคุ้มครองลูกหลาน คำกล่าวนี้ได้สอดคล้องกับจำนงค์ ทองประเสริฐ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ พบว่า เมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่กระทำไว้ขณะที่มีชีวิตอยู่ในยุคของพวกอารยันนั้นมีความเชื่อว่า การสร้างสรรค์จักวาลและการให้กำเนิดมนุษยนั้น เป็นผลที่เกิดจากการเช่นสรวงแต่ดั้งเดิม นั่นคือ เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการสังเวตตนเอง (จำนงค์ ทองประเสริฐ, 2540: 8) จากแนวคิดนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเกียรติศักดิ์ นาคประสิทธิ์และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครราชสีมา” กล่าวว่า พุทธศาสนิกชนควรมีความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาในเรื่องของไตร

สรณคณีน คือ เชื่อในความมีอยู่จริงของพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือ เชื่อในการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ และเชื่อเรื่องบาป บุญ สวรรค์ นรก ว่ามีอยู่จริง ตลอดทั้งความเชื่อเรื่องนิพพาน คือ เชื่อว่าการหมดสิ้นกิเลสเป็นเป้าหมายของพุทธศาสนิกชนและบุคคลสามารถปฏิบัติตนให้หมดสิ้นกิเลสหรือบรรลุนิพพานได้ (เกียรติศักดิ์ นาคประสิทธิ์และคณะ, 2547: 34)

2. ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น

ปัจจัยด้านสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการประกอบพิธีกรรม “มะม๊วด” พิธีกรรม “มะม๊วด” ถือเป็นประเพณีที่สำคัญสำหรับประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ในรอบปี จะกระทำขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษ เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้วหรือผีบรรพบุรุษ หรือผู้อื่นที่ล่วงลับไปแล้วโดยไม่เจาะจงว่าเป็นใครอีกด้วย โดยมีความเชื่อว่า การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษนี้ จะได้อวยพรให้ผีบรรพบุรุษเหล่านั้นมีความสุข ได้ไปสู่สุคติและจะได้อำนวยพรให้ผู้ที่อยู่เบื้องหลังให้ลูกหลานได้ทำมาหากินได้คล่องหรือร่ำรวยและเป็นการทำให้หมดเวรหมดกรรมที่เคยมีต่อกันและกัน มีความสอดคล้องกับมณี พยอมยงค์ (มณี พยอมยงค์, 2536: 70) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยพบว่า การบูชาผีบรรพบุรุษนั้นเกิดขึ้นเพราะความรักความผูกพันของลูกหลานที่ให้การเคารพ รักบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะเมื่อเวลาที่บุคคลเหล่านี้มีชีวิตอยู่ได้ทำคุณ ประโยชน์ให้ลูกหลานมากมายและเมื่อบรรพบุรุษเหล่านี้ตายจากไป ลูกหลานที่อยู่เบื้องหลังต้องทำหน้าที่ในฐานะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในสายเครือญาติ จึงต้องมีการบูชา เช่น สรวง กราบไหว้และทำการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของต่างๆ ส่งไปให้ หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามเชื่อกันว่าจะได้รับโทษต่างๆ นาๆ จึงต้องทำการบูชา กราบไหว้ให้ช่วยบันดาลความสุขมาให้ เมื่อการกระทำดังกล่าวได้แสดงออกบ่อยๆ จึงเกิดความเชื่อเต็มทีและฝังลึกลงไปในชีวิตสำนึกของแต่ละคน จากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาเบื้องต้นยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของบรรจง โสดาดีและคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวภูยใน ประเทศไทย และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ผลจากการศึกษาพบว่า พุทธศาสนิกชนชาวภูยลาว มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีระเบียบแบบแผนในการแต่งกาย ศิลปะและวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มชนคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ วัฒนธรรมทางสังคมเป็นความเจริญงอกงามทางด้านการอยู่ร่วมกันของสังคม ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบชุมชนชนบท นับถือกันแบบเครือญาติ มีความมั่นคง ซื่อตรง อดทน เข้มแข็ง เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาแต่โบราณกาลและความละเอียดลึกซึ้งแห่งภูมิปัญญา เป็นลักษณะภูมิปัญญาแบบชาวบ้านทั่วไป วัฒนธรรมและประเพณีที่มีพื้นฐานจากความเชื่อเกี่ยวกับผี มีการปฏิบัติต่อผีบรรพบุรุษอย่างเข้มข้น เช่น พิธีฆ่าควายบูชาหลักบ้าน

พิธีกรรมการต้อนรับแขก ต้องบอกผีเจ้าบ้านให้ทราบ เป็นต้น (บรรจง โสดาดีและคณะ, 2557: 69)

3. วิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักศรัทธานั้นนับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากปุถุชนจนกลายเป็นอาริยะชนชั้นสูงสุดได้ และสามารถหลุดพ้นเป็นอิสระจากวิญญูทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ นิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทาง พระพุทธศาสนาเถรวาท คุณค่าและประโยชน์ของความเชื่อในการพัฒนามนุษย์สามารถแบ่งตามฐานะได้ 2 อย่าง คือ

- 1) ความเชื่อหรือศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้ได้อริยทรัพย์
- 2) ความเชื่อหรือศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้บุคคลข้ามโอชะได้

จากแนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น) ได้กล่าวถึงแนวคิดและเกณฑ์ชี้วัดความสุขตามหลักพระพุทธศาสนาความว่า พระพุทธศาสนา ได้แบ่งความสุขของชีวิตออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สุขกาย กับ สุขใจ สุขกาย คือ กายิกสุข เป็นความสุขที่เกิดจากการได้รับรู้และเสวยอารมณ์ที่น่าปรารถนา น่ารัก น่าใคร่ น่าพอใจต่างๆที่เรียกว่า “กามคุณ 5” (ความสุขที่เกิดจากการได้สัมผัส ลิ้มลองรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าชอบใจ) ซึ่งจัดเป็นความสุขในระดับโลกิยะ (ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก) และสุขใจ หรือเจตสิกสุข ซึ่งเป็นสภาวะแห่งใจที่มีปกติผ่องใส สดชื่น เบิกบาน ไม่ขุ่นมัวด้วยอารมณ์ต่างๆ ที่เข้ามากระทบ เป็นสภาวะที่ใจมีความสำราญชุ่มชื่น ไม่ขุ่นมัวด้วยอำนาจกิเลส ตัณหา ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น อันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ของจิตใจพระพุทธศาสนาถือว่าสภาวะทางใจอันเป็นเลิศเป็นสิ่งสำคัญที่สุดและมีความสุขถึงในระดับโลกุตตระ หรือความสุขที่เกิดจากการทำลายกิเลสภายในได้อย่างถาวร ซึ่งจะหมายถึงการเป็นความสุขแห่งนิพพาน (พระมหาสุทิตย์ อากาศโรและคณะ, 2558: 131–137) จากแนวคิดดังกล่าวยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของพูนทรัพย์ เกตุวีระพงษ์และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สืบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา” จากการศึกษาพบว่า แนวคิดของคนล้านนาเกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้มีความคิดที่จะทำให้บ้านเมือง ผู้คนในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดำรงตนอยู่ในศีลธรรม จึงน้อมนำเอาคำสั่งสอนตามหลักธรรมมาผสมผสานเป็นพิธีกรรมสืบชะตาขึ้นมา ซึ่งเป็นความเชื่อที่ฝังลึกมา 4 ประการ

1) ความเชื่อในพุทธานุภาพ ชาวล้านนามีความเชื่อว่า พุทธานุภาพแผ่ด้วยตะบะ และเดชที่ช่วยปกป้องคุ้มภัยกันให้รอดพ้นจากสรรพสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ เพราะพุทธานุภาพที่เปรียบด้วย พระมหาเมตตา พระมหากรุณาธิคุณ จะเกื้อหนุนให้ประสบผลสำเร็จ

2) ความเชื่อในธรรมมานุภาพ ความเชื่อในธรรมมานุภาพนั้น สืบเนื่องมาจากเรื่องอายุวัฒนกุมารในขณะที่มีการสืบชะตา ผู้ร่วมพิธีต่างน้อมใจเข้าสู่พระธรรม ไม่มีการกระทำที่เป็นกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต เป็นการประพฤติกุศลธรรมตามคติความเชื่อที่ว่า “ธมโม หเว ธมฺมจารี” แปลว่า ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมตามนัยคติความเชื่อในเรื่องอายุวัฒนกุมาร

3) ความเชื่อในสังฆานุภาพ ชาวล้านนาต่างมีความเชื่อและนับถือเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญและความเชื่อมั่นใน “สังฆรัตน” โดยชาวล้านนาจะใช้สรรพนามเรียกขานพระสงฆ์ว่า “ครูบา” บ้าง “สังฆเจ้า” บ้าง ด้วยความเคารพและศรัทธา

4) ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ จะมีพิธีกรรมสอดแทรกเข้ามา เช่น การสร้างบ้านใหม่ต่างๆจะมีพิธีกรรมการขึ้นครุหรือบูชาท้าวสี่หรือบวงสรวงเป็นการบอกเทวดาอารักษ์ เจ้าที่เจ้าทาง เพื่อทำพิธีการสเดาะเคราะห์ ซึ่งเป็นการขับสิ่งชั่วร้ายออกไปจากร่างกายโดยมีพราหมณ์ ปู่จารย์ หรือหมักทายกเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม (พุนทรัพย์ เกตุวีระพงษ์, และคณะ, 2557: 27-29)

วัฒนธรรม คือ ความเจริญงอกงาม การพัฒนา คือ การทำให้ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น คือ การฟื้นฟู ประยุกต์ เสริมสร้างขึ้นมาใหม่บนรากฐานของสิ่งที่มีอยู่ ดังนั้น การพัฒนาจึงต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบนรากฐานที่มีของชุมชน คือ ความเชื่อที่มีข้อห้าม ข้อปฏิบัติที่มีในชุมชน ไม่ใช่การหวนคืนสู่อดีต แต่เป็นการกลับสู่รากเหง้าเพื่อก้าวต่อไป โดยมาสูญเสียเอกลักษณ์หรือความเป็นตัวเอง ภูมิปัญญาที่แฝงในนิทาน การละเล่น เพลงพื้นบ้าน ฮีตครอง คือ สิ่งที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนได้ โดยเฉพาะพฤติกรรมด้านดีที่เป็นมาตรฐานด้านดีของชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ บำรุง บุญปัญญา ได้แสดงถึงการอยู่ร่วมกันของชุมชนอย่างมีความสุข ต้องมีมาตรฐานพฤติกรรมของชุมชน คือ 1. การแบ่งปัน คือ การอยู่ร่วมกันมีอะไรแบ่งปัน 2. การลงแขก คือ การช่วยเหลือแรงงานที่ไม่ได้คิดเป็นราคา ค่าเงิน 3. การไม่เอาเปรียบกันและกัน 4. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 5. ระบบคุณงามความดี (บำรุง บุญปัญญา, 2549: 158)

จะเห็นได้ว่า พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อและการละเล่น มีการบูรณาการที่สำคัญ คือ การรู้จักชุมชนโดยการวิเคราะห์บริบทชุมชน เพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริง และการค้นหาคติความเชื่อในวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อให้เห็นความสำคัญและการบูรณาการขั้นสุดท้าย คือ การเชื่อมโยงปัญญาของลูกหลานกับคติความเชื่อที่เป็นของท้องถิ่น และนำไปสู่การระดมความคิดกิจกรรมเพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้เกิดขึ้นกับชุมชน เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

คติความเชื่อในการละเล่นหรือการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อส่วนบุคคลของคนไทยส่วนหนึ่งประกอบด้วย ชาวไทยภูเขา ชาวไทยเขมร ชาวไทยลาว เป็นต้น ซึ่งอาศัยอยู่แถบอีสานใต้ พิธีกรรมนี้อยู่คู่กับสังคมดังกล่าวมาช้านานไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด กล่าวได้แต่เพียงว่าสืบทอดกันมาแต่สมัยโบราณ โดยถือกันว่าเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ถึงปัจจุบันนี้สภาพแวดล้อมทางสังคมด้านต่างๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแล้วก็ตาม แต่วิถีชีวิตของประชาชนในชนบทก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์กันอยู่เป็นจำนวนมาก การละเล่นหรือการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” นั้น จะต้องจัดทำตามรูปแบบและขั้นตอนที่ได้สืบทอดกันมา โดยรูปแบบและขั้นตอนของพิธีกรรมนั้น ในแต่ละท้องถิ่นอาจแตกต่างกันได้ทั้งในสาระสำคัญและข้อปลีกย่อยบางประการที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญ ทางผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าทางจริยธรรมในพิธีกรรมมะมั่วต ดังนี้ 1. คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม 2. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ 3. คุณค่าทางการรักษาโรค

ความน่าสนใจของประเพณีแหวนโขนตา ไม่ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่เพื่อให้ “คนเป็น” ได้แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อรำลึกนึกถึงบรรพชนผู้ล่วงลับและขอความคุ้มครองป้องกันอันตราย ขอความสุขความเจริญเท่านั้น แต่ยังมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากมายเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และผู้คนที่ยังมีชีวิต จากความเชื่อที่ว่าดวงวิญญาณทั้งหลายต้องเดินทางไกล จำเป็นต้องสะสมกำลังให้พร้อมที่จะเดินทางกลับมายังโลก ช่วงเริ่มต้นงานประเพณี ชุมชนอำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ จึงต้องจัดเตรียมสำหรับอาหาร (เน้นขนม ข้าวต้มในวัฒนธรรมเขมร) และเครื่องไทยธรรมเพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมสำคัญที่เรียกว่า “ดาร” หรือ “โชดดาร” หมายถึง พิธีสวดโดยพระสงฆ์เพื่อส่งผลบุญ ให้กับดวงวิญญาณ ซึ่งจะมีขึ้น 2 ช่วงสำคัญ คือ ช่วง “เบ็ณฑ์ตุง” หรือ วันพระ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 (เชื่อว่าเป็นวันที่ดวงวิญญาณได้รับการปลดปล่อยมา) และช่วง “เบ็ณฑ์ทม” หรือ วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 (ก่อนดวงวิญญาณเดินทางกลับ) มีการสวดบทสวดสำคัญเรียกว่า “ติโรกษทสูตร” ที่ว่าด้วยการให้ส่วนบุญแก่ผู้ล่วงลับ โดยสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่อง พระเจ้าพิมพิสารทำบุญอุทิศให้แก่ประยูรญาติเพื่อให้ล่วงพ้นจากสภาพแห่งความเป็นเปรต เป็นต้น

ความเชื่อและการละเล่นที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” ความเชื่อและการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ก่อให้เกิดคุณค่าทางจริยธรรมของพิธีกรรมการเข้าทรง นับว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน เพราะสามารถสร้างความอบอุ่นและความปลอดภัยแก่คนในหมู่บ้านได้ ในยามที่คนเราต้องการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดด้านร่างกาย ทางใจและความตาย อาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรมการเข้าทรงแก่ตนเอง สามารถช่วยให้ชาวบ้านได้หนีจากความ

เจ็บปวดทางใจได้ทางหนึ่ง กล่าวคือ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในยามที่มีปัญหาและไม่สามารถหาทางออกได้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรม “มะมัวต” นั้นสามารถแบ่งได้ 3 ประเด็นหลักๆ ดังนี้ คือ 1. การทำบุญหรือการให้ทาน 2. การรักษาศีล 3. การบำเพ็ญภาวนา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- เกียรติศักดิ์ นาคประสิทธิ์ และคณะ. (2547). *การศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครราชสีมา*. รายงานการวิจัย : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2540). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดียเล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ราชบัณฑิตยสถาน.
- บรรจง โสดาดีและคณะ. (2557). *การศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวกูยในประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. รายงานการวิจัย : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บำรุง บุญปัญญา. (2549). *แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน*. โครงการหนังสืออดดั่วป่า: สุรินทร์.
- ประสาธ อิศรปริดาและคณะ. (2518). *ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโรและคณะ. (2558). *รายงานการวิจัยการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา*. รายงานการวิจัย : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พูนทรัพย์ เกตุวีระพงษ์และคณะ. (2557). *สืบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา*, รายงานการวิจัย : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มณี พะยอมยงค์. (2536). *ความเชื่อของคนไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2551). *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

